

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การมีลักษณะเป็นผู้นำของผู้บริหาร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในอันที่จะนำมาซึ่งผลสำเร็จของการบริหาร เพราะฉะนั้นการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของการเป็นผู้นำ จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับผู้บริหาร เพื่อนำเอาไปใช้ตามสภาพที่เหมาะสมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมของตนในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ (สุเมธ เดียววิศเรศ, 2527, หน้า 50) การที่ผู้บริหารจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรภายในองค์กรทุก ๆ ด้าน จึงทำให้ผู้บริหารต้องใช้อำนาจในการบริหาร แต่การใช้อำนาจของผู้บริหารต้องให้เหมาะสมกับสถานการณ์ (จุมพล หนิมพานิช, 2539, หน้า 103) ผู้นำหรือผู้บริหาร หรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานหรือองค์กร ต้องใช้อำนาจ เพราะมีความสำคัญต่อบทบาทในการบริหารหรือการจัดการ หากองค์กรใดขาดอำนาจโดยทั่วไป มักนำไปสู่รูปแบบการจัดการหรือการบริหารแบบเผด็จการที่เน้นการเชื่อฟัง การปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด อำนาจเป็นสิ่งที่การใช้อำนาจให้เป็นและให้เกิดประโยชน์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ (วิจิตร วรคุณบางกูร, 2538, หน้า 17) ดังนั้นอำนาจจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงาน เพราะการบริหารงานในองค์กรย่อมเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนมาก ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีอำนาจเพื่อควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ดังที่ แมคเคลแลนด์ (McClelland, 1975, p.263) กล่าวว่า บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารที่ดีได้ย่อมมีความต้องการอำนาจ เพราะผู้บริหารเพียงคนเดียวไม่สามารถจะทำงานทั้งหมดขององค์กรสำเร็จลุล่วงไปได้ แต่ต้องบริหารงานเพื่อให้คนอื่น ๆ ทำงานเพื่อองค์กร

สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ เป็นส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาคในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษาธิการอำเภอเป็นผู้บริหาร โดยมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2535 มีบทบาทในการกำกับดูแล การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในภาพรวมของอำเภออย่างกว้าง ๆ ปฏิบัติงานในฐานะ 3ฐานะ คือ ฐานะผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการและ

องค์กรกลางทางการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในฐานะผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะผู้ปฏิบัติงานให้กับกรมต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และปฏิบัติงานในลักษณะศูนย์ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ข้อมูล สถิติและการวางแผน ศูนย์บริการและประสาน และศูนย์ติดตามประเมินผล โดยมีทั้งภารกิจหลัก ภารกิจรองและภารกิจสนับสนุนตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

ศึกษาธิการอำเภอซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานที่มีความรู้ความสามารถ ปฏิบัติงานตามบทบาทภารกิจของสำนักงานให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การพัฒนาการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศประสบความสำเร็จ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ เนื่องจากประชาชนมีความรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพเพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในสาขาอาชีพต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข มีหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2536) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นที่ยอมรับกันว่า หากจัดการศึกษาให้ประชาชนเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศจะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคม ทั้งยังสร้างความสมดุลและความกลมกลืนของการพัฒนาระหว่างด้านต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

แต่ในปัจจุบัน ศึกษาธิการอำเภอซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแล การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรม กำลังประสบปัญหาเรื่องการบริหารจัดการที่ต้องปฏิบัติงานเป็นจำนวนมาก ในขณะที่อัตรากำลังเจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัด และทรัพยากรการบริหารไม่เพียงพอ(สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2533, หน้า 51) ทำให้ศึกษาธิการอำเภอบริหารงานด้วยความเคร่งเครียด ไม่ประสบผลสำเร็จและขาดประสิทธิภาพ ในปัจจุบันและที่ผ่านมาพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการ นับตั้งแต่สถานภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานทางการศึกษาและบุคคลอื่น เพราะหน่วยงานและบุคคลดังกล่าวไม่มั่นใจว่าศึกษาธิการอำเภอจะทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานเป็นผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการได้ เนื่องจากความเชื่อที่ได้รับการสั่งสมมาจากอดีตที่ศึกษาธิการอำเภอ ไม่ได้สร้างการยอมรับให้เกิดขึ้นทั้งในเรื่องของการบริหาร การจัดการและด้านวิชาการ (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2532, หน้า 21)

การบริหารงานสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ เพื่อดำเนินการตามภารกิจและความรับผิดชอบอันสำคัญ ในการพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมในส่วนภูมิภาค โดยเป็นหน่วยงานประสานงาน สนับสนุน กำกับ ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ของหน่วยงานและสถานศึกษา ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวง จึงมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาจิตใจ คุณธรรมและการพัฒนาอนุรักษ์วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ศึกษาธิการอำเภอซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ปฏิบัติงานให้กรมต่าง ๆ ที่ไม่มีหน่วยงานตั้งอยู่ในอำเภอ ตลอดจนเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอปฏิบัติราชการอันเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ในการกำกับ ดูแล เฝ้าระวังการปฏิบัติราชการของหน่วยงานทางการศึกษาที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในด้านนโยบาย บุคลากร งบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกและระบบงานซึ่งมีข้อจำกัด ทำให้ปฏิบัติงานโดยมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ ปัญหาโครงสร้างการบริหารการศึกษาขาดเอกภาพการบริหาร ปัญหาการบริหารงานเป็นระบบบริหารงานที่รวมอำนาจ และปัญหาการขาดทรัพยากรและปัจจัยในการดำเนินงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของศึกษาธิการอำเภอ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารเพื่อพัฒนาองค์การได้ตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการกำกับดูแลการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ ตามแนวคิดของเฟรนช์ และราเวน (French & Raven, 1959) ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่ 1. อำนาจการให้รางวัล (reward power) 2. อำนาจการบังคับ (coercive power) 3. อำนาจตามกฎหมาย (legitimate power) 4. อำนาจการอ้างอิง (referent power) 5. อำนาจความเชี่ยวชาญ (expert power) ซึ่งเป็นอำนาจที่มีผลทำให้สำนักงานศึกษาธิการอำเภอมีประสิทธิภาพ และสนใจที่จะศึกษาประสิทธิผลของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ตามรูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์การตามแนวคิดของ ฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991) เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน 4 ประการ คือ 1.การปรับตัวขององค์การ (adaptation) 2.การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ (goal Attainment) 3. การบูรณาการภาระหน้าที่ขององค์การ (integration) 4. การผูกพันยึดมั่นในองค์การ (latency) ทั้งนี้เพื่อจะเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารสำนักงานศึกษาธิการอำเภอให้มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อศึกษาธิการอำเภอในการใช้อำนาจให้เหมาะสมในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การบริหาร ขนาดสำนักงาน และประเภทสำนักงานที่ปฏิบัติงาน
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ ระหว่างศึกษานิเทศก์อำเภอที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน ประสบการณ์การบริหารต่างกัน ขนาดสำนักงานต่างกัน และประเภทสำนักงานที่ปฏิบัติงานต่างกัน
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ จำแนกตามวุฒิการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอ ประสบการณ์การบริหารของศึกษานิเทศก์อำเภอ ขนาดสำนักงานและประเภทสำนักงานที่ปฏิบัติงาน
4. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีศึกษานิเทศก์อำเภอวุฒิการศึกษาต่างกัน ประสบการณ์การบริหารต่างกัน ขนาดสำนักงานต่างกัน และประเภทสำนักงานต่างกัน
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลที่ได้จากการวิจัย อาจเป็นประโยชน์สำหรับศึกษานิเทศก์อำเภอ ใช้เป็นแนวทางในการใช้อำนาจในการปฏิบัติงานให้เหมาะสม และใช้ปรับปรุงสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์สำหรับสำนักงานศึกษานิเทศก์จังหวัดในเขตการศึกษา 12 ใช้เป็นแนวทางในการอบรมสัมมนาศึกษานิเทศก์อำเภอ และปรับปรุงการดำเนินงานของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของการจัดการศึกษา

คำถามในการวิจัย

1. การใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การบริหาร ขนาดสำนักงานและประเภทสำนักงานที่ปฏิบัติงาน อยู่ในระดับใด
2. การใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอระหว่างศึกษานิเทศก์อำเภอที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีกับศึกษานิเทศก์อำเภอที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี แตกต่างกันหรือไม่

3. การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ ระหว่างศึกษาธิการอำเภอที่มีประสบการณ์มาก กับ ศึกษาธิการอำเภอที่มีประสบการณ์น้อย แตกต่างกันหรือไม่

4. การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ ที่ปฏิบัติงานในสำนักงานขนาดกลาง กับศึกษาธิการอำเภอที่ปฏิบัติงานในสำนักงานขนาดใหญ่ แตกต่างกันหรือไม่

5. . การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ ที่ปฏิบัติงานในสำนักงานปกติ กับศึกษาธิการอำเภอที่ปฏิบัติงานในสำนักงานดีเด่น แตกต่างกันหรือไม่

6. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ จำแนกตามวุฒิการศึกษาของศึกษาธิการอำเภอ ประสบการณ์การบริหารของศึกษาธิการอำเภอ รวมทั้งขนาดสำนักงานและประเภทสำนักงาน ที่ศึกษาธิการอำเภอปฏิบัติงาน อยู่ในระดับใด

7. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ที่มีศึกษาธิการอำเภอดูแลการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี กับศึกษาธิการอำเภอดูแลการศึกษาปริญญาตรี แตกต่างกันหรือไม่

8. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ที่มีศึกษาธิการอำเภอประสบการณ์การบริหารมาก กับศึกษาธิการอำเภอประสบการณ์การบริหารน้อย แตกต่างกันหรือไม่

9. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอขนาดกลาง กับประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอขนาดใหญ่ แตกต่างกันหรือไม่

10. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอปกติ กับประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอดีเด่น แตกต่างกันหรือไม่

11. การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ กับประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

สมมติฐานของการวิจัย

1. การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอระหว่างศึกษาธิการอำเภอที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี กับศึกษาธิการอำเภอที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีแตกต่างกัน

2. การใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ ระหว่างศึกษาธิการอำเภอที่มีประสบการณ์มาก กับศึกษาธิการอำเภอที่มีประสบการณ์น้อยแตกต่างกัน

3. การใช้อำนาจระหว่างศึกษาธิการอำเภอที่ปฏิบัติงานในสำนักงานขนาดใหญ่ กับศึกษาธิการอำเภอที่ปฏิบัติงานในสำนักงานขนาดกลางแตกต่างกัน

4. การใช้อำนาจระหว่างศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่ปฏิบัติงานในสำนักงานดีเด่น กับศึกษานิเทศก์อำเภอที่ปฏิบัติงานในสำนักงานปกติแตกต่างกัน

5. ประสิทธิภาพระหว่างสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีศึกษานิเทศก์อำเภอวุฒิการศึกษาศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีศึกษานิเทศก์อำเภอวุฒิการศึกษาศึกษาปริญญาตรีแตกต่างกัน

6. ประสิทธิภาพระหว่างสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีศึกษานิเทศก์อำเภอประสบการณ์การบริหารมาก กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีศึกษานิเทศก์อำเภอประสบการณ์การบริหารน้อยแตกต่างกัน

7. ประสิทธิภาพระหว่างสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอขนาดใหญ่ กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอขนาดกลางแตกต่างกัน

8. ประสิทธิภาพระหว่างสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอดีเด่น กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอปกติแตกต่างกัน

9. การใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ กับประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอมีความสัมพันธ์กันทางบวก

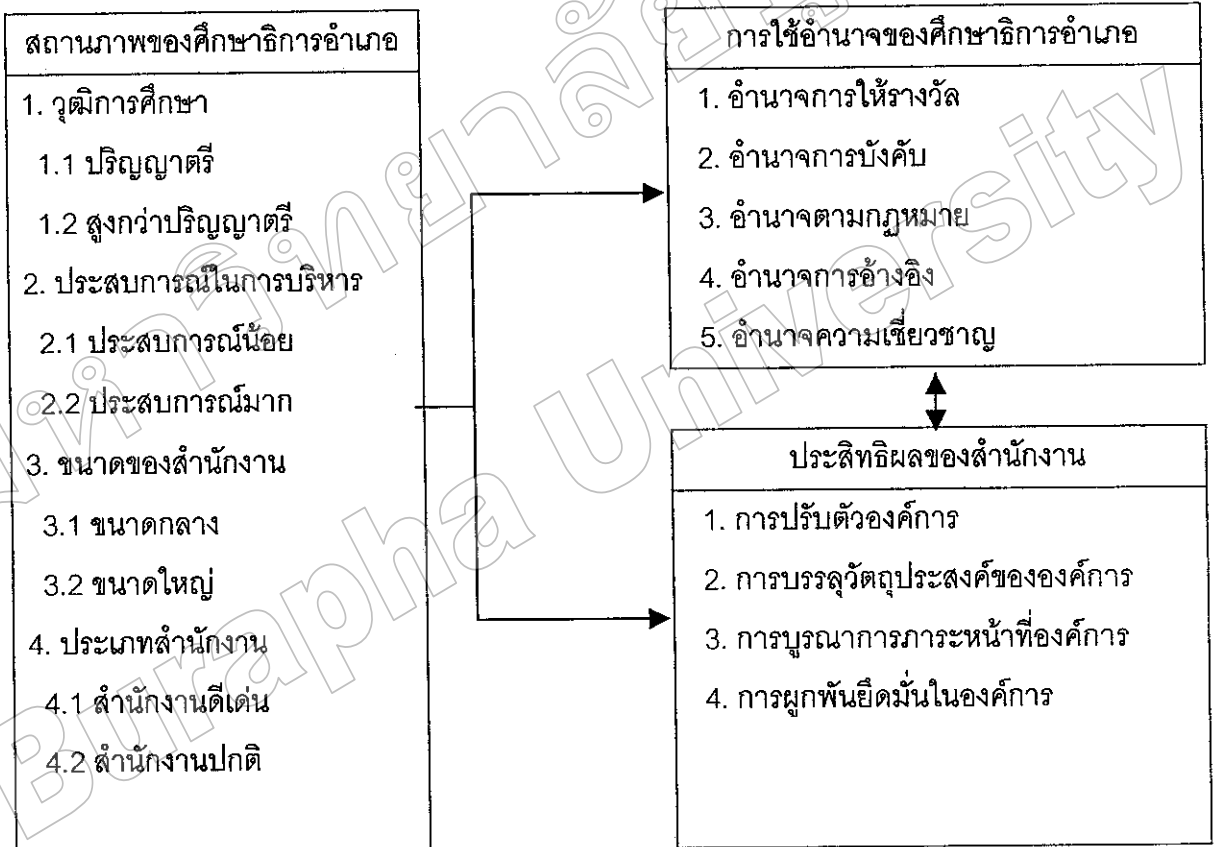
กรอบความคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอตามลักษณะอำนาจของ เฟรนช์และราเวน (French & Raven, 1959, pp.150-167) ซึ่งประกอบด้วย อำนาจการให้รางวัล อำนาจการบังคับ อำนาจตามกฎหมาย อำนาจการอ้างอิง และอำนาจความเชี่ยวชาญ รวมทั้งศึกษาถึงประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ โดยยึดตัวบ่งชี้การสร้างประสิทธิผลโรงเรียนของ ฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, p.380) ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้เกี่ยวกับการปรับตัวองค์กร การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร การบูรณาการภาระหน้าที่องค์กร การผูกพันยึดมั่นในองค์กร แล้วดำเนินการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ กับประสิทธิผลขององค์กรของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ เพื่อพิสูจน์การค้นพบของเคเซนสกี (Kshensky, 1990) ที่พบว่า การใช้อำนาจของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์กร

การศึกษครั้งนี้ ศึกษาการใช้อำนาจของศึกษาธิการอำเภอ และประสิทธิผลของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ตามความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ โดยผู้วิจัยได้กำหนดสถานภาพของศึกษาธิการอำเภอที่เกี่ยวกับวุฒิการศึกษา ประสบการณ์การบริหาร ขนาดของสำนักงาน และประเภทของสำนักงาน ที่ศึกษาธิการอำเภอปฏิบัติงาน เป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกรอบความคิดการวิจัย ที่แสดงในภาพที่ 1

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา เป็นการศึกษาการใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์และประสิทธิผลของสำนักงานศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12 ตามความคิดเห็นของบุคลากรในสำนักงานศึกษานิเทศก์ ดังนี้

1.1 การใช้อำนาจของผู้บริหารตามแนวคิดของเฟรนช์ และราเวน (French & Raven, 1959, pp.150-167) ได้แก่

1.1.1 อำนาจการให้รางวัล

1.1.2 อำนาจการบังคับ

1.1.3 อำนาจตามกฎหมาย

1.1.4 อำนาจการอ้างอิง

1.1.5 อำนาจความเชี่ยวชาญ

1.2 ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษานิเทศก์ ใช้แนวคิดของ ฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, p.380) ได้แก่

1.2.1 การปรับตัวองค์การ

1.2.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

1.2.3 การบูรณาการภาระหน้าที่องค์การ

1.2.4 การผูกพันยึดมั่นในองค์การ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรในสำนักงานศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12 จำนวน 220 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในสำนักงานศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12 จำนวน 151 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.1 ตัวแปรต้น มี 4 ตัวแปร ได้แก่

3.1.1 วุฒิการศึกษาของศึกษานิเทศก์ แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่

3.1.1.1 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

3.1.1.2 สูงกว่าปริญญาตรี

- 3.1.2 ประสบการณ์ในการบริหาร แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่
 - 3.1.2.1 ประสบการณ์น้อย
 - 3.1.2.2 ประสบการณ์มาก
- 3.1.3 ขนาดของสำนักงาน แบ่งเป็น 2 ขนาด ได้แก่
 - 3.1.3.1 ขนาดกลาง
 - 3.1.3.2 ขนาดใหญ่
- 3.1.4 ประเภทของสำนักงาน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่
 - 3.1.4.1 สำนักงานดีเด่น
 - 3.1.4.2 สำนักงานปกติ
- 3.2 ตัวแปรตาม แบ่งออกเป็น 2 ตัว
 - 3.2.1 การใช้อำนาจของผู้บริหาร แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ
 - 3.2.1.1 อำนาจการให้รางวัล
 - 3.2.1.2 อำนาจการบังคับ
 - 3.2.1.3 อำนาจตามกฎหมาย
 - 3.2.1.4 อำนาจการอ้างอิง
 - 3.2.1.5 อำนาจความเชี่ยวชาญ
 - 3.2.2 ประสิทธิภาพของสำนักงาน แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่
 - 3.2.2.1 การปรับตัวองค์การ
 - 3.2.2.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ
 - 3.2.2.3 การบูรณาการภาระหน้าที่องค์การ
 - 3.2.2.4 การผูกพันยึดมั่นในองค์การ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การใช้อำนาจของศึกษานิเทศก์อำเภอ หมายถึง ความสามารถในการใช้อำนาจเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุถึง เป้าหมายการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษานิเทศก์อำเภอ ซึ่งในการวิจัยนี้ ศึกษานิเทศก์อำเภอใช้อำนาจตามแนวคิดของของเฟรนช์ และราเวน ดังนี้

1.1 อำนาจการให้รางวัล หมายถึง การที่ศึกษานิเทศกรอำนาจให้อำนาจการบริหารสำนักงานที่เกี่ยวกับการให้ผลตอบแทนเป็นรางวัลหรือกำลังใจ เช่น การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง สวัสดิการในการทำงาน หรือการยกย่องชมเชย ซึ่งทำให้เกิดบุญคุณผูกพันกัน อาจเรียกอำนาจนี้ว่า "อำนาจการให้คุณ"

1.2 อำนาจการบังคับ หมายถึง การที่ศึกษานิเทศกรอำนาจให้อำนาจการบริหารสำนักงานที่เกี่ยวกับการบังคับผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยอมปฏิบัติตามเพราะกลัวการถูกลงโทษในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การตำหนิ การตัดเงินเดือน ลดขั้นเงินเดือน ปลดออก และไล่ออก อาจเรียกอำนาจนี้ว่า "อำนาจการให้โทษ"

1.3 อำนาจตามกฎหมาย หมายถึง การที่ศึกษานิเทศกรอำนาจให้อำนาจการบริหารสำนักงานที่เกี่ยวกับสิทธิตามตำแหน่ง ที่ได้รับมาจากการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง โดยสามารถใช้อำนาจในรูปของกฎ ระเบียบ หรือข้อกฎหมายที่ระบุไว้ชัดเจน ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรแก่การปฏิบัติตาม อาจเรียกอำนาจนี้ว่า "อำนาจอันชอบธรรม"

1.4 อำนาจการอ้างอิง หมายถึง การที่ศึกษานิเทศกรอำนาจให้อำนาจการบริหารสำนักงานที่เกี่ยวกับความมีคุณลักษณะที่น่าประทับใจ ตลอดจนการมีบารมี ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยอมปฏิบัติตาม อาจเรียกอำนาจนี้ว่า "อำนาจบารมี"

1.5 อำนาจความเชี่ยวชาญ หมายถึง การที่ศึกษานิเทศกรอำนาจให้อำนาจการบริหารสำนักงานที่เกี่ยวกับความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว เช่น ความรู้ทางการบริหาร ความเชี่ยวชาญในงานที่ปฏิบัติ ประสบการณ์และความสามารถในการแก้ปัญหา ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมปฏิบัติตามเพราะศรัทธาและเชื่อถือในความรู้ความสามารถของศึกษานิเทศกรอำนาจ

2. ประสิทธิภาพของสำนักงานศึกษานิเทศกรอำนาจ หมายถึง ความสำเร็จตามภารกิจของสำนักงานศึกษานิเทศกรอำนาจอันเกิดจากการใช้อำนาจของศึกษานิเทศกรอำนาจ ซึ่งในการวิจัยนี้ ศึกษาจากตัวบ่งชี้ตามแนวคิดของ ฮอยและมิสเกล (Hoy & Miskel, 1991, p.380) ดังต่อไปนี้

2.1 การปรับตัวองค์กร หมายถึง ความสามารถของสำนักงานในการปรับเปลี่ยนหรือพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนการปฏิบัติงาน เพื่อให้สำนักงานดำเนินงานได้อย่างสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ และสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยพิจารณาจากการยอมรับในความสามารถและความรวดเร็วในการบริหารงานของศึกษานิเทศกรอำนาจด้วย

2.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร หมายถึง ความสามารถของสำนักงานในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ ให้บรรลุในด้านการจัดองค์การ ด้านการบริการ ด้านประสานและกำกับ

ติดตาม ตลอดจนด้านธุรการและการเงิน

2.3 การบูรณาการภาระหน้าที่องค์การ หมายถึง ความสามารถของสำนักงานที่ทำให้การดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ หรือบุคลากรในสำนักงานเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน ในลักษณะของความร่วมมือร่วมใจและทำให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.4 การผูกพันยึดมั่นในองค์การ ความสามารถของสำนักงานที่ทำให้บุคลากรมีความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน ลักษณะงาน ค่าตอบแทน เพื่อนร่วมงาน ลักษณะการบริหาร หรือความก้าวหน้าในอาชีพ

3. ศึกษาธิการอำเภอ หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ให้ทำหน้าที่บริหารและควบคุมการดำเนินงานของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ และในงานวิจัยนี้ได้จำแนกสถานภาพของศึกษาธิการอำเภอ เป็นตัวแปรการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 วุฒิการศึกษาของศึกษาธิการอำเภอ หมายถึง การศึกษาขั้นสูงสุดของศึกษาธิการอำเภอ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

3.1.1 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

3.2.2 สูงกว่าปริญญาตรี

3.2 ประสบการณ์การบริหาร หมายถึง ประสบการณ์ในการทำงานในระยะเวลาดำรงตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอ แบ่งเป็น 2 ระยะเวลา คือ

3.2.1 ประสบการณ์น้อย หมายถึง ประสบการณ์น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ปี

3.2.2 ประสบการณ์มาก หมายถึง ประสบการณ์มากกว่า 10 ปีขึ้นไป

3.3 ขนาดสำนักงาน หมายถึง สภาพที่กำหนดตามโครงสร้างการแบ่งงานภายในและอัตรากำลังของหน่วยงานตามแนวทางการจัดองค์การของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1) สำนักงานขนาดเล็ก คือ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตามโครงสร้างการแบ่งงานภายในของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอแบบที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอที่เป็นคลังอำเภอ จำนวน 10 อำเภอ 2) สำนักงานขนาดกลาง คือ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตามโครงสร้างการแบ่งงานภายในของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอแบบที่ 3 ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอและกิ่งอำเภอทั่วไป จำนวน 696 อำเภอ 3) สำนักงานขนาดใหญ่ คือ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอตามโครงสร้างการแบ่งงานภายในของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอแบบที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเมืองและอำเภอทั่วไปขนาดใหญ่ จำนวน 169 อำเภอ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ในเขตการศึกษา 12 ซึ่งไม่มีสำนักงานศึกษาธิการอำเภอขนาดเล็กและเป็นคลังอำเภอ จึงได้แบ่งขนาดของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12 เป็น 2 ขนาด ดังนี้

3.3.1 ขนาดกลาง คือ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอที่ตั้งอยู่ในอำเภอและกิ่งอำเภอทั่วไป ตามโครงสร้างแบบที่ 3 จำนวน 55 อำเภอ

3.3.2 ขนาดใหญ่ คือสำนักงานศึกษาธิการอำเภอเมืองและอำเภอทั่วไปขนาดใหญ่ตามโครงสร้างแบบที่ 2 จำนวน 12 อำเภอ

3.4 ประเภทสำนักงาน หมายถึงสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12 ที่ได้รับการประเมินการบริหารสำนักงานดีเด่นหรือไม่ได้รับการประเมินให้เป็นสำนักงานดีเด่นระดับจังหวัด ดังนี้

3.4.1 สำนักงานดีเด่น หมายถึง สำนักงานศึกษาธิการอำเภอที่ได้รับการประเมินตามโครงการประเมินการบริหารสำนักงานศึกษาธิการอำเภอรดับจังหวัดในอันดับที่ 1-3 ย้อนหลัง 3 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2543

3.4.2 สำนักงานปกติ หมายถึง สำนักงานศึกษาธิการอำเภอที่ไม่ได้รับการประเมินตามโครงการประเมินการบริหารสำนักงานศึกษาธิการอำเภอรดับจังหวัดในอันดับที่ 1-3 ย้อนหลัง 3 ปี คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2543

4. บุคลากร หมายถึง ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ได้แก่ ผู้ช่วยศึกษาธิการอำเภอ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ซึ่งปฏิบัติงานในสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 12

5. เขตการศึกษา 12 หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในอำเภอและกิ่งอำเภอ จำนวน 8 จังหวัด 67 อำเภอ ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา นครนายก ปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว